

In Memoriam

Rudolf Bahro

Op 5 december 1997 overleed in Berlijn Rudolf Bahro aan kanker. Hij was 62 jaar oud.

Bahro werd voor het eerst bekend door zijn ophefmakend boek *Die Alternative*, verschenen in 1977. Het boek bevat een fundamentele analyse van, en een vlijmscherpe kritiek op het reëel bestaande socialisme. Bahro was tot in het midden van de jaren zestig een overtuigde aanhanger van het regime in de DDR en een actief lid van de communistische partij, de SED, geweest. Reeds voor de onderdrukking van de Praagse lente door de tanks van het Warschau-pact in augustus van 1968, was Bahro bij de partij wegens zijn kritische uitlatingen in ongenade gevallen. Door de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije werd Bahro voorgoed een radicale regimecriticus. In stilte werkt hij jarenlang aan een historische analyse en kritiek van, alsook aan een alternatief voor, de politieke en bureaucratische dictatuur van het reëel bestaande socialisme. *Die Alternative* zal één van de voornaamste inspiratiebronnen worden van de burgerrechtenbeweging in de DDR en Rudolf Bahro wordt naast Robert Havemann en Wolf Biermann de meest gekende DDR-dissident.

De reactie van het regime op de publicatie van het boek in West-Duitsland is bijzonder brutaal. Bahro wordt beschuldigd van spionage en verraad van staatsgeheimen en tot acht jaar gevangenis veroordeeld. Dankzij een internationale solidariteitsbeweging komt Bahro vrij in oktober 1979, onder de voorwaarde dat hij de DDR verlaat.

Kort na zijn aankomst in West-Duitsland raakt Bahro betrokken bij de oprichting van de Groene partij. Bahro roept de niet-orthodoxe linksen op om zich in de nieuwe partij te engageren. Hierbij moeten zij wel, eist hij, bereid zijn om vooral de dogmatische fixatie op de klassenstrijd en de wereldhistorische missie van het proletariaat op te geven. Het afscheid van het kapitalisme, daarvan is Bahro nu overtuigd, zal niet door de klassenstrijd maar door de milieucrisis afgedwongen worden.

Meer dan vijf jaar lang is Bahro de spreekbuis van de radicaal-ecologische "Fundamentalopposition" bij de West-Duitse Groenen, die zich tegen iedere vorm van eco-reformisme, vooral tegen een coalitie met de SPD, verzet. Mens en

natuur zijn, dit is Bahro's uitgangspunt, slechts te redden als wij het industriële bestel en de daarbij horende vorm van 'democratie' als geïstitutionaliseerde belangen- en verdelingsstrijd achter ons laten.

In de zomer van 1983 verwekt Bahro opschudding binnen groen-alternatieve kringen met zijn bezoek in Rajneeshpuram, de beruchte commune van de Bhagwan in de VS. Bahro beschouwt deze commune als een belangrijk spiritueel-communautair experiment. Ondanks alle tekortkomingen en het uiteindelijke falen van dit experiment geeft Rajneeshpuram de richting aan, waarin wij het alternatief voor de grote industriële machine moeten zoeken: een diepteverandering van ons bewustzijn en van onze subjectiviteit moet de grondslag worden van nieuwe, niet-expansieve, ecologisch en sociaal evenwichtige, niet-patriarchale, op liefdevolle communicatie en spirituele groei gerichte communautaire levensvormen. Volgens Bahro moet de nieuwe spirituele en therapeutische beweging met de ecopacifistische beweging verbonden worden tot een cultuurrevolutionaire reddings- en uittochtbeweging.

In 1985 verlaat Bahro de Groene partij. De Groenen hebben zich, zo verklaart Bahro bij zijn ontslag, met het industriële systeem geïdentificeerd. De trein richting inkapseling en restauratief reformisme is niet meer te stoppen. In 1987 verschijnt het boek *Die Logik der Rettung*, waarin Bahro zijn apocalyptische analyse van het industriesysteem en zijn spiritueel-communautair alternatief uitwerkt. Na de val van de muur in 1989 keert hij terug naar Berlijn. Eén van de laatste maatregelen van de laatste regering van de DDR is de benoeming van Bahro tot buitengewoon hoogleraar voor sociale ecologie aan de Humboldt-Universiteit van Oost-Berlijn. Bahro werden tevens personeel en werkingsmiddelen ter beschikking gesteld voor de opbouw van een Instituut voor Sociale Ecologie. Het eerste college in de herfst en winter van 1990 en 1991 wordt later gepubliceerd onder de titel *Rückkehr. Die In-Weltkrise als Ursprung der Weltzerstörung*.

In 1993 pleegt zijn tweede vrouw zelfmoord en het jaar daarop wordt Bahro ernstig ziek. Na een ondoeltreffende alternatieve behandeling onderwerpt hij zich, de dood al nabij, aan een chemotherapie. In het ziekenhuis schrijft hij een lang essay over de ondergang van de DDR en over ecologie en communisme. Bij zijn zestigste verjaardag in 1995 verschijnt het onder de titel *Apokalypse oder Geist einer neuen Zeit*. Het is een boek met essays en lezingen.

In oktober van 1996 is Bahro samen Arne Naess op uitnodiging van de 'studiegroep groene filosofie' op bezoek in Vlaanderen. Meer dan ooit benadrukt Bahro het religieuze aspect van het ecologische vraagstuk. In een interview met *Wereldwijd*, verschenen in december 1996, stelt hij: "Deze 'ecologische' crisis is het resultaat van het mislukken van de wereldreligies en meer bepaald van het falen van het christendom. (...) De basisopdracht van elke religie is (...) het uitwerken van een systeem dat de mens helpt om z'n hebzucht te beheersen. Europa heeft de voorbije eeuwen echter een maatschappij ontwikkeld die gebaseerd is op hebzucht en op het systematisch uitbouwen daarvan. (...) Het

zelfzuchtige streven heeft elke begrenzing doorbroken die vroeger opgelegd werd door religie en door politiek. ... Het is de vernietiging van deze beheersende spirituele en politieke functies die met name in Europa aanleiding gegeven hebben tot de dramatische ecologische toestand van vandaag."

De voornaamste oorzaak van het mislukken van het christendom op spiritueel gebied ligt, aldus Bahro, "bij de steeds groter wordende verdringing van de religieuze ervaring". In plaats van de geleefde ervaring treden verstarde dogma's. Op dit moment zijn zelfs de voorwaarden niet meer aanwezig om tot een authentieke religieuze ervaring te kunnen komen. Het is dan ook geen oplossing om, zoals veelal in de New-Age-beweging gebeurt, "van het dogmatische christendom naar een individualistische yoga te lopen. Want allebei onderdrukken ze seksualiteit, erotiek, genot, het vrouwelijke. Ecologische spiritualiteit leidt tot een innerlijke uittocht uit het mens- en wereldverslindende systeem, niet tot de aanvaarding ervan."

Bahro was ervan overtuigd dat een dergelijke innerlijke uittocht, een diepte-verandering in de subjectieve motivaties en aspiraties in de vorm van een resacralisering van ons in-de-wereld-zijn, de voorwaarde is voor de opbouw van een levensbeamende cultuur zonder industriële massaproductie en massaconsumptie.

Bahro behoorde zonder twijfel tot de meest apocalyptische, de meest radicale en de meest visionaire groene denkers. Geschoold in het marxisme beheerste hij het scherpe mes van de politieke analyse. Bahro is allesbehalve een wazige New-Age-filosoof geweest. Hij kende geen ideologische taboe's. Zijn uitlatingen over spiritualiteit, over charismatisch leiderschap, over de overeenkomsten tussen "groen" en "bruin" en over de eco-dictatuur hebben aanleiding gegeven tot hevige reacties overwegend gebaseerd op misverstanden. Bahro was geen groene Ayatollah, hij was een radicale dissident van de industriële groeisamenleving, die mens en aarde zal vernietigen als de mensen niet op tijd de boot van de oever losmeren om naar de andere kant over te steken. De industriële megamachine, aldus Bahro, is geen slakkenhuis of schildpadpantser, het is dode, gestolde geest die voor zijn voortbestaan en zijn expansie volledig afhankelijk is van de energie van de levende geest. De vraag is: hoe kunnen de mensen de beschikkingsmacht verwerven over hun levensenergie, om deze in andere doelstellingen en projecten te kunnen investeren dan die, welke hen door de megamachine worden voorgehouden en opgedrongen?

Aarde-Werk, een radicaal-ecologisch netwerk in Vlaanderen dat jaarlijks een zomerweek over groene filosofie organiseert, is ontstaan vanuit de inspiratie van Rudolf Bahro. Ook de studiegroep 'groene filosofie' heeft ruime aandacht besteed aan het werk van Bahro. Het bezoek van Bahro in 1996 en de gesprekken met hem, hebben bij de aanwezigen toen een diepe indruk nagelaten. Hij was al getekend door zijn ziekte, maar zijn geest was bijzonder helder en scherp. De Vlaamse vrienden van Rudolf Bahro zijn dan ook diep bedroefd over zijn heengaan. Wij zijn er echter zeker van dat zijn inspiratie nog lang zal doorwerken.

Ullrich Melle, januari 1998